

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ І ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Затверджую:
Завідувач кафедри СіГД,
полковник служби ЦЗ
Олена РЯБІНІНА

17 червня 2019 року.

ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ РОБОТИ

ТЕМА № 5: «ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ РОБОТИ».

План.

- 5.1. Соціально-гуманітарна робота в США.
- 5.2. Розвиток соціально-гуманітарної роботи в Канаді.
- 5.3. Соціально-гуманітарна робота у Великобританії.
- 5.4. Розвиток соціально-гуманітарної роботи в Німеччині.
- 5.5. Основи соціально-гуманітарної роботи у Швеції.

Час проведення: 2 учбові години.

Харків 2019

Література.

1. Антологія соціально-гуманітарної роботи: в 3-х т. - М., 1994.
2. Баркер Р. Словник соціально-гуманітарної роботи: сокр. пров. з англ.. - М.: Інститут соціально-гуманітарної роботи, 1994. - 134 с.
3. Григор'єв С.И., Гусякова Л.Г. Соціологія для соціально-гуманітарної роботи: Навчальний посібник для студентів вузів і практичних працівників. 2-е изд., доп., перераб. - М: Видавничий Будинок МАГІСТР-ПРЕСС, 2002. - 164 с.
4. Доуэл М., Маш П. Орієнтована на рішення завдання соціально-гуманітарна робота. Київ, 1997.
5. Основи соціально-гуманітарної роботи: Підручник / Отв. Ред. П.Д. Павленок. - 2-е изд., испр. і доп. - М.: ИНФРА-М, 2002. - 395 с.
6. Соціально-гуманітарна робота: теорія й практика: Учеб. посібник / Отв. ред. буд.і.н., проф. Е.И. Холостова, буд.і.н., проф. А.С. Сорвина. - М.: ИНФРА-М, 2002. - 427 с.

5.1. Соціально-гуманітарна робота в США.

Відмінною рисою системи соціально-гуманітарного захисту населення в США є децентралізація. Це проявляється в наявності й реалізації різних соціально-гуманітарних програм на різних рівнях: федеральному, штатному, місцевому. Переваги даної системи полягають у тому, що вона дозволяє повністю й оперативно реалізовувати соціальні потреби людей практично в кожному регіоні країни.

Соціальне страхування й державна допомога є двома основними формами державної системи соціально-гуманітарного забезпечення. Головне розходження між ними складається в різних джерелах фінансування. Страхові фонди утворюються за рахунок податків із працівників і підприємців, а державна допомога – за рахунок асигнувань із ресурсів державного бюджету, бюджетів штатів і місцевих органів влади.

З 1935 року у США Законом про соціальне страхування були встановлені два види страхування:

1) пенсії по старості й допомоги з безробіття, допомога деяким категоріям бідняків (людям з інвалідністю, сиротам),

2) а згодом – пенсії при втраті годувальника, допомоги з непрацевдатності, медичне страхування осіб у віці 65 років і більше.

Крім загальної федеральної програми, на рівні штатів існують програми страхування на випадок виробничого травматизму або професійних захворювань. Що стосується допомоги бідним, то воно одержало поширення в країні з 60-х років ХХ століття і націлено на забезпечення гарантованого доходу, підтримку родин з дітьми, старих, осіб з інвалідністю, багатодітних або неповних родин, що потребують у продовольчій, житловій і медичній допомозі.

Гарантований державою прибуток у США відповідає «межі бідності». Він систематично корегується з урахуванням рівня інфляції й може бути збільшений за рахунок бюджетних грошей штатів. Продовольча допомога здійснюється головним чином шляхом надання нужденним продуктових талонів. Їх одержують особи або родини, дохід яких не перевищує 12,5 % від «межі бідності». Талони надаються їм безкоштовно або за зниженими цінами. Існують і інші форми продовольчої допомоги – шкільні сніданки, допомога матерям з дітьми до 1 року й так далі.

Житлові субсидії в США надаються родинам з низькими прибутками, і їхній розмір становить у середньому 2000 доларів у рік на родину. Система державного страхування в країні доповнюється приватними системами страхування, що мають дві форми – колективну за місцем роботи й індивідуальну.

Приватним пенсійним забезпеченням, що має важливе значення для більшої частини працюючих країни, охоплене близько 40 мільонів робітників та службовців. Пенсійні фонди в основному складаються із внесків підприємців (понад 90 %). Відмінність приватної пенсії від державної полягає в тому, що вона виплачується робітникам та службовцям після 10 років безперервного стажу в одній фірмі, а державна – незалежно від місця роботи.

У США можна відзначити як спільні з іншими країнами, так і особливі

прийоми й форми соціально-гуманітарної роботи з різними категоріями населення. Так, для людей похилого віку й осіб з інвалідністю створюються фонди й послуги на федеральному рівні. Це пенсії по старості, медичне обслуговування, забезпечення дешевим житлом, продовольче забезпечення, організація транспортних послуг, зайнятості й так далі.

Певну частку турбот беруть на себе й місцеві органи країни. Заохочується шефська допомога, робота добровольців. Як і в ряді інших країн, у США практикується допомога літнім в умовах домашньої обстановки. В останні роки стали широко практикуватися такі нові форми обслуговування в будинках-інтернатах, як денні лікарні, періодичні курси оздоровчого лікування, об'єднання стаціонарного обслуговування з диспансерним і т.д.

Особлива увага приділяється житло-побутовому обслуговуванню літніх і осіб з інвалідністю. Практикуються доставка додому обідів, купання у ванні, миття, стрижка, прання й зміна білизни, транспортні послуги, гімнастика за допомогою інструктора, ремонт і благоустрій квартир, організації культурних заходів і дозвілля. Крім того, для осіб з інвалідністю передбачається більша адаптаційна підготовка (навчання користування різними технічними й іншими засобами, облаштованість спеціальними пристосуваннями квартири, створення певних умов для користування транспортом).

Як і в інших країнах, у США також є проблеми із соціально-гуманітарним забезпеченням літніх. Так, у ході проведення урядових досліджень встановлено, що третина будинків для людей похилого віку не відповідає необхідним стандартам безпеки і якості. Інша проблема, як відзначають американські дослідники, полягає в тому, що на літніх американців (12 % населення) іде третина всіх національних витрат на охорону здоров'я. У той же час більше 30 мільйонів громадян у більш молодому віці не мають страхування здоров'я. Тому спроба ще збільшити витрати на старше покоління (а вони дійсно потрібні) може збільшити конфлікт поколінь, чого не можна допустити.

Чимало цікавого є в країні в соціально-гуманітарній роботі з дітьми. Спеціальні установи соціально-гуманітарної допомоги дітям надають наступні послуги:

- організація спеціальних груп професійного навчання для батьків,
- забезпечення догляду за дітьми працюючих у денний і вечірній час батьків;
- створення при міських центрах здоров'я служб для незаміжніх матерів;
- створення й підтримка служб захисту дітей, що піддаються насильству;
- створення й інспектування дитячих будинків, робота із прийомними родинами, спостереження за адаптацією дитини в новій родині;
- розвиток соціально-гуманітарних служб допомоги дітям в одержанні освіти й т.д. Подібні послуги надаються й іншим родинам, але за деяку плату.

В екстремальних ситуаціях служби беруть на себе турботу про дітей незалежно від рівня доходів родини.

Соціально-гуманітарне обслуговування розумово відсталих здійснюється як у психіатричних лікарнях і будинках-інтернатах, так і в спеціалізованих стаціонарах і диспансерах.

У США, як і в ряді інших західних країн, проводиться наступна робота з дітьми, що втекли з дитячого будинку, бездомними дітьми: функціонують притулки й гуртожитки; проводяться індивідуальні й групові консультації, бесіди з батьками з метою повернення дитини в родину; надається допомога родинам, що знову об'єдналися з дітьми, і т.д.. Існує також служба «телефонів довіри», що робить безкоштовні послуги для юних утікачів.

Соціально-гуманітарна робота з неповнолітніми правопорушниками й підлітками «групи ризику» будується на основі цілого ряду програм: базових програм поліції (вони, зокрема, передбачають функціонування поліцейських атлетичних клубів з метою залучення неповнолітніх); базових програм судів по справах неповнолітніх (вони передбачають головним чином реабілітацію зазначених осіб); базових програм шкіл (підрозділяються на дві групи: програми

для нормальних і спеціальних шкіл, розрахованих на важких і засуджених підлітків).

Якщо мати на увазі соціально-гуманітарну роботу з неповними родинами, то можна відзначити широкий розвиток у країні груп самопомоги й груп підтримки, об'єднаних в організацію «Батьки без партнера». Вона поєднує більше 210 тисяч осіб, більшість яких (65 %) розлучені жінки із середніх шарів суспільства. Головні напрямки роботи зазначених груп – обмін педагогічним досвідом, допомога в проведенні вихідних днів і відпустки, організація юридичної допомоги в рішенні різних життєвих проблем і т.д.

Однієї з важливих проблем американського суспільства залишається проблема соціально-гуманітарного захисту расових і етнічних меншин країни. Сюди відносяться особи, що перебувають на нижчих щаблях соціально-гуманітарного життя, в основному чорношкірі американці, американські індіанці, американці латиноамериканського й азіатського походження. Умови, у яких живе більшість чорношкірих, викликають зростання рівня смертності серед чоловіків, а також дитячої смертності. Бідність і безробіття, найпоширеніші в расових, етнічних і релігійних меншостях, самим несприятливим чином впливають на структуру родин, становище дітей у цих групах. Практика соціально-гуманітарної роботи з етнічними групами в США будується, по-перше, на цінностях, властивій соціально-гуманітарній роботі взагалі, по-друге, на розумінні етнічних реалій.

5.2. Розвиток соціально-гуманітарної роботи в Канаді.

Для Канади характерне різноманіття етнічних груп. Основними демографічними групами населення є англійці й французи. Крім того, тут проживають також громадяни майже із всіх країн миру. (Наприклад, провінція Калгарі, розташована, у Західній Канаді, історично заселена вихідцями з України, Словаччині й Росії). Таке багате змішання культур обумовило деякі особливості соціально-гуманітарної роботи в Канаді, де велике значення має рівність всіх громадян.

Канаду можна із упевненістю назвати соціальною державою. Навчання в закладах середньої та вищої освіти є безкоштовним для всіх студентів. Програма університетів і інших вищих освітніх установ у значній мірі фінансується урядом. Після другої світової війни Канада виділила величезні кошти на розвиток соціально-гуманітарних програм (сімейні допомоги, захист літніх, законодавчі програми підтримки прибутку, страхування на випадок безробіття й інше).

Провінції Канади відповідають за виконання програм соціально-гуманітарного захисту. Наприклад, кинуті батьками діти або діти, яким не приділяється в родині належної уваги, одержують державну допомогу відповідно до закону про добробут дітей. Соціально-гуманітарна робота як професія вийшла з філантропічних рухів у Канаді на початку ХХ століття. Ця робота здійснювалася тоді церквою й благодійними організаціями. Уже в 20-30-х роках ХХ століття у ряді університетів відкрилися факультети або школи соціально-гуманітарної роботи.

Зараз навчання соціально-гуманітарній роботі проводиться в 26 університетах країни. Соціально-гуманітарні працівники, що закінчили університет з дипломом бакалавра або магістра, отримують статус професіонала. Вони можуть працювати в урядових закладах, неприбуткових компаніях або самостійно. Крім того, випускники університетів можуть виступати як радники.

Клієнтами соціально-гуманітарних працівників можуть бути і діти, і молодь, і дорослі, і люди похилого віку. Розробка соціально-гуманітарних програм, у яких зайняті соціально-гуманітарні працівники, залежить від сутності проблеми, що у свою чергу визначає масштаб і напрямок надання послуги. Соціальні послуги можна розділити на послуги, що надаються «законодавчою урядовою службою», і послуги, що надаються добровольчими організаціями.

Урядові законодавчі послуги отримують, наприклад:

- кинуті батьками діти й діти, які піддаються фізичному або сексуальному насильству;

- діти, які мають емоційні або психологічні проблеми;
- діти з фізичними або розумовими вадами;
- молодь, що перебуває не в ладах із законом;
- молодь, що має емоційні проблеми;
- молодь, залежна від алкоголю або наркотиків.

Прикладами сфери діяльності добровольчих організацій можуть служити наступні:

- надання послуг дорослим, у яких є сімейні проблеми або труднощі з роботою;
- робота з молоддю, що має проблеми в школі;
- навчання батьків;
- надання послуг людям похилого віку;
- надання допомоги дорослим дітям, які піклуються про своїх батьків і т.д.

Навчання соціально-гуманітарній роботі в університетах Канади проходить протягом 4–6 років. Студенти можуть додатково навчатися для одержання наукового ступеня доктора соціально-гуманітарної роботи. Університетські програми включають два курси навчання, необхідного для професійного соціально-гуманітарного працівника. У перші роки навчання в університеті студент проходить курси гуманітарних соціально-гуманітарних наук. А основні знання, що стосуються поведження й проблем різних груп населення, студенти одержують у ході вивчення курсів соціології, політичних наук і економіки.

За останні 30 років професія соціально-гуманітарного працівника одержала в Канаді широке поширення. Багато хто щорічно підвищує свою кваліфікацію, для цього існує 26 центрів навчання. Канада посідає перше місце в списку країн – членів ООН за рівнем життя населення. Соціально-гуманітарна комісія ООН щорічно оцінює рейтинг країн-членів за трьома основними критеріями: прибуток на душу населення, середня тривалість життя й середній

рівень освіти. Канада лідирує в цьому списку протягом останніх років, починаючи з 1992 року.

Канадці часто називають свою систему соціально-гуманітарного страхування «системою безпеки». У країні діють різні закони, що регулюють надання урядової допомоги. Згідно із цими законами житель Канади має право на одержання пільг за програмами державної матеріальної допомоги й ніхто не може бути підданий дискримінації у будь якій формі. Програми допомоги розраховані на всі шари суспільства, зокрема на дітей, безробітних і людей старшого віку. Держава гарантує кожному мешканцю країни прожитковий мінімум.

У Канаді існує програма «Вэлфер», спрямована на надання грошової допомоги тим, хто тимчасово позбавлений засобів до існування. Передбачено страхування по безробіттю, компенсація робітникам, страхування через автомобільну катастрофу й т.д. Діють закони про осіб похилого віку, закон про допомогу багатодітним родинам, дітям і інші. Розмір допомоги на родину із трьох чоловік становить близько 1100 доларів на місяць. Цих засобів досить для того, щоб оплатити оренду квартири або автомобіля, витрат на харчування, одяг, бензин, на навчання й т.д. Людям пенсійного віку виплачуються пенсії по лінії Канадського пенсійного фонду, фонду «Спокійна старість» і ряду урядових програм підтримки пенсіонерів, які передбачають будівництво житла за пільговими цінами, надання безкоштовних туристичних путівок і т.д. Все це дозволяє сказати, що в Канаді приділяють велику увагу соціально-гуманітарній роботі.

5.3. Соціально-гуманітарна робота в Великобританії.

В 90-і роки ХХ сторіччя англійська соціально-гуманітарна робота переживала найбільш бурхливі часи. Зростання кількості зубожілих англійців і різке скорочення фінансової бази супроводжувалися ворожістю й опозицією до соціально-гуманітарної роботи з боку держави. Хоча Англія знаходиться в рядах найбільш процвітаючих країн світу, соціальні й економічні умови її 60-мільйонного населення характеризуються різкою нерівністю. Нерівність особливо

помітна в головних промислових центрах, у яких великі групи населення живуть в умовах постійної бідності. Країна розділена за регіональним принципом на північ і південь. Соціально-гуманітарна незахищеність характерні для старих промислових центрів (північ Англії, Ірландія, Уельс, Шотландія); а процвітання властиве лише Лондону й південній Англії з їх мікроекономікою що розвивається досить швидко, що спирається на нову високотехнологічну промисловість і фінансові послуги.

Ці розходження накладають певний відбиток на умови, у яких доводиться працювати соціально-гуманітарним працівникам. Наприклад, працівники соціально-гуманітарної сфери, зайняті у внутрішніх районах або депресивних містах, у яких безробіття становить 55 %, житлові умови й навколишнє середовище не відповідають нормі, а рівень злочинності й насильства залишається високим, вимушені працювати в зовсім інших умовах, ніж ті, хто працює в процвітаючій і безпечній приміській зоні.

Величезна частина (більше 90 %) соціально-гуманітарних працівників Великобританії зайнята в державній і суспільній соціально-гуманітарних службах місцевих урядів. Їх ціль – забезпечити надання населенню широкий спектр послуг, включаючи надання житла, освіти, послуг для відпочинку й бібліотечне обслуговування, а також особисті соціально-гуманітарні послуги.

До середини 1970-х років у департаментах соціально-гуманітарних служб застосовувався широкий набір методів, включаючи груповий і громадський. Однак внаслідок фінансових обмежень більшість соціально-гуманітарних працівників перейшли на роботу з індивідуальними клієнтами. Втручання соціально-гуманітарного працівника тепер має короткочасний характер, і соціально-гуманітарна робота в цілому має не профілактичний принцип, вона скоріше надається при необхідності.

Однак ті соціально-гуманітарні працівники, які працюють у багатьох добровольчих організаціях, що не мають фінансових ускладнень, мають більше можливостей для використання різних методів у соціально-гуманітарній роботі. В 1980-ті роки консервативний уряд М. Тетчер почав безпрецедентну кампанію

з дискредитації всієї системи державної добродійності й особливо соціально-гуманітарної роботи. Дискредитація основних принципів соціально-гуманітарної демократії, зниження ролі держави в рішенні проблем боротьби з бідністю, спроби стверджувати, що всі соціально-гуманітарні проблеми вирішить ринок, тривали в Англії й в 1990-ті роки.

Під гаслом «скинути із себе тягар держави» Тетчер і її прихильники намагалися «загнати» рішення соціально-гуманітарних проблем у рамки родини без допомоги держави. Підсумком цієї політики стало різке зменшення ролі держави в рішенні соціально-гуманітарних проблем. Звичайно, неоконсерватори не допускають того, щоб люди вмирили від голоду або від холоду. Але вони роблять всі, щоб різко знизити загальний рівень соціально-гуманітарних витрат у країні. У результаті різко зросло число людей, яким необхідна допомога.

Неоконсерватори не тільки дискредитують концепції соціально-гуманітарного добробуту, але й намагаються принизити в цілому значення соціально-гуманітарної роботи в суспільстві. В англійських ЗМІ соціально-гуманітарні працівники характеризувалися як покоління 1960-х років, що було «осліплене» фальшивими теоріями. Англійська преса різко ополчилася проти соціально-гуманітарної ролі держави й самих соціально-гуманітарних працівників, звинувативши їх у тому, що вони не змогли скоротити масштаб соціально-гуманітарних проблем.

Соціально-гуманітарні працівники стали об'єктом критики з боку клієнтів, тому що скоротилися можливості в наданні допомоги останнім. На цьому ґрунті почастишали навіть випадки вбивств соціально-гуманітарних працівників. Однак, незважаючи на всі ускладнення, соціально-гуманітарна робота у Великобританії як професія вижила й продовжує відігравати важливу роль у житті суспільства.

5.4. Розвиток соціально-гуманітарної роботи в Німеччині.

Соціально-гуманітарна робота в Німеччині включає наступні основні напрямки:

- 1) допомога молоді, просування молоді, молодіжна політика;
- 2) надання допомоги;
- 3) допомога охороні здоров'я, політика в області охорони здоров'я;
- 4) допомога людям похилого віку;
- 5) допомога особам з інвалідністю з дитинства й, тим що стали такими в

результаті нещасного випадку й т.д.

Залежно від ступеня захворювання й потреб клієнти соціально-гуманітарних служб можуть звернутися по допомогу в наступні установи, а також до фахівців:

1) у соціально-педагогічні установи (інтернати, консультації з питань виховання, установи для відпочинку й т.д.), до соціально-гуманітарних педагогів, що спеціалізується з питань родини;

2) у групи самопомоги (осіб з інвалідністю, хворих, маргіналів);

3) у державні, відомчі, суспільні, приватні установи з метою одержання нічлігу (будинки для жінок-безхатченків, самотніх безхатніх чоловіків, нічліжки, збірні пункти для наркоманів і т.д.);

4) у медичні установи (лікарні, денні й нічні поліклініки, інші лікувальні установи, реабілітаційні центри, консультаційні пункти з питань планування родини й ін.);

5) у психіатричні, діагностико-психологічні й психотерапевтичні установи;

6) до медиків-консультантів,

7) у служби по догляду за тими, що попали в скрутне становище;

8) у соціальні добровільні служби (служби роздачі харчування, служби допомоги вдома, служби з підтримки й допомоги для рідних осіб з інвалідністю і т.д.);

9) у церкви й релігійні громади, до пастирів, церковних помічників у громадах, у консультаційні церковні центри, у групи помічників церкви;

10) у школи, інтернати, установи для допомоги учнів, у професійно-технічні училища, у центри по професійній орієнтації;

11) у соціальні освітні установи для дорослих (батьківські університети, у центри спілкування й т.д.);

12) у дитячі ясла, групи продовженого дня, об'єднання для матерів, що працюють у денний час, у служби нагляду за дітьми.

Соціально-гуманітарні послуги можна типологізувати за їхнім змістом:

1) консультаційні; 2) лікарські; 3) інформаційні; 4) правові; 5) організаційні.

Соціально-гуманітарними послугами в Німеччині вважаються тільки ті, які надаються в некомерційних установах, тобто вони фінансуються з розподільного федерального фонду, наприклад з фондів соціально-гуманітарного страхування, податків, пожертвувань і т.д. Їхньою метою й змістом є поліпшення, підтримка й захист життєвих умов незаможних верств населення.

5.5. Основи соціально-гуманітарної роботи у Швеції.

У Швеції ще здавна було наявним прагнення до «горизонтального» вирівнюванню доходів (наприклад, між здоровими й хворими, працюючими й безробітними), а не до «вертикального» (тобто між багатими й бідними). Охорона здоров'я, соціально-гуманітарні послуги й обслуговування, наскільки можливо, стали доступними для всіх незалежно від доходу й професії.

У Швеції система соціально-гуманітарної роботи – одна з найрозвиненіших і розгалужених. Закон по охороні здоров'я гарантує надання медичних послуг на однакових умовах для всього населення. Установи охорони здоров'я здійснюють «відкритий» догляд за пацієнтом (без перевезення в лікарню), «закритий» (у лікарні) і «домашній» догляд. Існує система контролю здоров'я дітей і вагітних жінок. Коли дитина йде в школу, контроль за його здоров'ям бере на себе шкільна система охорони здоров'я. Такі ж служби

організовані й на підприємствах.

Соціально-гуманітарні працівники Швеції, що мають професійну освіту, складають штати всіх соціально-гуманітарних установ країни: організації соціально-гуманітарного добробуту, центри соціально-гуманітарної реабілітації відносно неблагополучних родин, важких підлітків і молоді, людей похилого віку, інвалідів, алкоголіків і наркоманів, системи карної виправної роботи, в армії й поліції. По суті на кожному державному або приватному підприємстві працює соціально-гуманітарний працівник. Його спеціалізація залежить від умов роботи.

Крім того, у Швеції застосовується також громадський метод соціально-гуманітарної роботи, тобто робота відразу із групою людей, що мають аналогічні проблеми. В останні десятиліття різко зросла частка людей похилого віку у шведському суспільстві й відповідно збільшилося число зайнятих у цьому секторі соціально-гуманітарних працівників. Узагальнено можна виділити три форми догляду за літніми людьми – відхід від проживання в соціально-гуманітарних установах, надання суспільних послуг або послуг по сімейній лінії при проживанні у будинку літніх осіб.

Запитання для самоконтролю.

1. Які характерні особливості соціально-гуманітарної роботи в США?
2. Назвіть головні причини активного розвитку соціально-гуманітарної роботи в Швеції?
3. Чим характеризується особливості соціально-гуманітарної роботи в Канаді?